

دونالد ای. هال ترجمه هادی شاهی

سوژه‌گی

ما چه کسی یا چه چیزی هستیم؟

بنگاه ترجمه و نشر
کتاب پارسه

فهرست

۹	مقدمه مترجم
۱۳	مقدمه
۱۳	سوژه گی چیست؟
۱۹	هویت‌های کلاسیک و پیش‌مدرن
۳۳	فصل اول: اوایل دوره مدرن و عصر روشنگری
۳۳	دکارت و «من»
۴۲	لاک، کانت، و «ما»
۵۵	بردگی و سوژه گی‌ها
۵۵	فصل دوم: قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم
۶۴	ولستون کرافت و سوژه گی فمینیستی اولیه
۷۸	مارکس، هگل، و سوژه گی طبقاتی
۸۹	فروید و پیدایش علوم اجتماعی
۱۰۲	نیچه و آگزیستانسیالیست‌ها

۱۱۷	..... لکان
۱۱۷	..... فصل سوم: سیاست‌های هویتی
۱۲۶	..... آلتوسر
۱۳۴	..... فوکو و نظریهٔ گفتمان
۱۴۲	..... سیاست‌های جنسیت و گرایش جنسی
۱۵۸	..... نژاد و پسااستعماری
۱۷۱	..... هاراوی و سوزه‌گی سایبورگ
۱۷۱	..... فصل چهارم: پسامدرنیسم و مسئلهٔ کنشگری
۱۸۰	..... سوزه‌گی‌ها
۱۸۹	..... واژه‌نامه
۱۹۵	..... کتاب‌شناسی
۲۰۹	..... نمایه

مقدمه

سوژه گی چیست؟

«من کیستم؟» پرسشی است که بدون شک ذهن همه ما را در برهه‌های مختلف زندگی به خود مشغول کرده است. در واقع در دورانی زندگی می‌کنیم که معمولاً از ما خواسته می‌شود هویت‌مان را با افراد و نهادهای حاکم بازاندیشیم، بیان کنیم و شرح دهیم؛ مثالی از این دست والدین، مشاوران مدرسه، کتاب‌های پرفروش خودآموزشی گوروها، مجریان میزگردهای تلویزیونی و حتی تبلیغ‌کنندگان هستند که ترغیب‌مان می‌کنند شکل دیگری از «خود» را با خرید یک اتومبیل گران، یا برنامه ورزشی جهت کم کردن وزن و یا امتحان کردن یک رنگ موی جدید، تعریف و بیان کنیم. همیشه به سمتی سوق‌مان داده‌اند که باور کنیم آزادی و توانایی‌آفرینش و بازآفرینش «خود» مان را آزادانه و کاملاً ارادی در دست داریم — البته اگر اراده و اختیاری داشته باشیم — اما در عین حال فرصت انتخاب و گزینش بسیار کمی به ما داده می‌شود تا بتوانیم بر اساس جنس، اقلیم، قومیت و جنسیت به سهولت با جامعه عجین شویم، و این موضوع شک برانگیز است.

نظریه پرداز حقوق و مورخ اجتماعی لارنس فریدمن^۱ این موضوع را بدین شکل تفسیر می‌کند که این مسئله، در نتیجهٔ یک حرکت تدریجی از یک حالت «ناهمتراز» (سلسله مراتبی، غیرقابل انعطاف) به یک حالت «همتراز» (قابل مذاکره، کنشگر) است که ارتباطات مان با یکدیگر را تعریف می‌کند، حالتی که مسئولیت زیادی بر دوش مان می‌گذارد تا «موقیتی کسب کنیم». فریدمن در کتاب جامعهٔ همتراز^۲ استدلال می‌کند که ما در عصری زندگی می‌کنیم که «سنت‌ها و فرم‌های قدیمی ظاهراً دارند از هم می‌پاشند - فرم‌ها و سنت‌هایی که فرد را در قفسِ نَسَب‌ها گرفتار کرده بودند؛ انسان‌ها را در نقش‌های اجتماعی مشخصی تثبیت می‌کردند، و آن‌ها را در موقعیت معینی در دنیا نگه می‌داشتند، و اهمیتی نداشت که چقدر آن انسان‌ها ممکن بود برای رهایی از آن تقلا کنند و بجنگند.»^۳ فریدمن در پایان با بررسی امکان و محدودیت‌های تحمیل شده بر آفرینش «خود» در جامعهٔ معاصر، نتیجه‌گیری می‌کند که امروزه «فرد حتی (در حیطهٔ کوچک) نژاد، جنس و نوع جنسیت را انتخاب می‌کند. فرد حتی می‌تواند انتخاب کند که جزو هیچ گروه خاصی نباشد، اگر چه بعضاً خیلی سخت است که جزو هیچ گروهی به شمار نیاید زیرا جامعهٔ بیرون همیشه با انتخاب‌های فرد همگام نیست» (۲۴۰). فریدمن با بیان این نکته، مسئله را پیچیده‌تر نیز می‌کند:

انتخاب اغلب یک توهم است. مردم اعتقاد راسخی به اختیار آزاد دارند. ولی سیاست، لباس، رفتار، حتی هویت شان را از فهرستی انتخاب می‌کنند که خود نوشته‌اند. در قیدوبند نیروهایی هستند که در کشان نمی‌کنند و حتی به آن‌ها آگاه نیستند. با این وجود، توهم انتخاب اهمیت اجتماعی زیادی دارد (۲۴۰).

مسائل گوناگونی که فریدمن مطرح می‌کند، در ارتباط با موضوعاتی مانند آزادی و تقیید، ساخت خود و ساخت اجتماعی، نه تنها جزو مجادله

1. Lawrence M. Friedman

2. *The Horizontal Society*

3. Friedman 1999: vii-viii

برانگیزترین نظریهٔ جامعه‌شناختی و انتقادی عصر کنونی هستند بلکه در کل تاریخ فلسفه، روان‌شناسی و الهیات نیز مطرح بوده‌اند. در واقع، تفسیر و تخصص‌فریدمن ما را به درونمایهٔ موضوع سوژه‌گی هدایت می‌کند: آن تنش بین انتخاب و توهم، بین تعاریف تحمیل‌شده و زیر سؤال بردن‌های فردی آن تعاریف، و بین قاعده‌های قدیمی و مسئولیت‌های جدید، خصوصاً آن چنان که آن تنش‌ها ما را در درک تعامل فرم‌های ادبی و دیگر فرم‌های نمود فرهنگی، و مباحث انتقادی/نظری‌هویت و سیاست‌های هویتی یاری می‌رسانند.

آن چنان که رجینیا گگنی پرا نمود خود را در دورهٔ ویکتوریا به‌طور موشکافانه بررسی کرده، اصطلاح «سوژه‌گی» در گفتمان انتقادی امروز می‌تواند هم‌زمان معانی متعددی داشته باشد:

اول، سوژه، سوژهٔ خودش است: یک «من»؛ گرچه ممکن است درک این «من» از دیدگاه و از درون تجربهٔ خود برای دیگران سخت یا حتی غیرممکن باشد. هم‌زمان، سوژه، سوژهٔ دیگران و از آن دیگران است؛ در واقع، اغلب این «غیر» از دیگران بودن است که باعث درک سوژه‌گی خودش می‌شود... سوم، سوژه، سوژهٔ دانش نیز هست، بیشتر شاید سوژهٔ گفتمان نهادهای اجتماعی است که حدود وجودش را تعیین می‌کنند. چهارم، سوژه، بدنی است که از بدن دیگر انسان‌ها جداست (به‌جز در مورد زنان باردار)؛ و بدن و بنابراین سوژه به شدت به محیط فیزیکی‌اش وابسته است (گگنی ۱۹۹۱: ۸).

گگنی پرچنین نتیجه‌گیری می‌کند که همهٔ این توصیفات «سوژه» هم‌چنین در ارتباط با تمایز ساده‌ای است که عموماً به فیلسوف قرن هفدهم رنه دکارت^۲ نسبت داده می‌شود، یعنی تفاوت بین «ابژگی» (عینیت)، دیدگاه «حقیقت» بی‌طرف و «سوژه‌گی» (ذهنیت)، دیدگاه محدود و جایز‌الخطای فرد (۹). ب این‌که دکارت هرگز از عبارات «سویژکتیو» یا «سوژه‌گی» استفاده نکرده، در

1. Regenia Gagnier

۲. René Descartes (۱۶۵۰-۱۵۹۶)، ریاضی‌دان و فیلسوف فرانسوی. — م.

پایان کتاب «تأمل»^۱ ششم خود متواضعانه قبول می‌کند که «زندگی انسان اکثر اوقات در معرض خطاست» (دکارت ۱۹۶۸: ۱۶۹)، زیرا دیدگاه فرد همیشه مغرضانه، ناقص یا به عبارتی دیگر انسانی است. و البته این محدودیت‌ها در توانایی شناخت کامل یا قابل اعتماد «خود» مان نیز وجود دارد.

با این وجود، هم‌چنان که در فصل یک بررسی خواهیم کرد این محدودیت‌های غیرقابل اجتناب به‌طور حتم مانع از این نشد که دکارت درباره «خود» تأمل نکند. در واقع، شرح مشهور جمله «فکر می‌کنم، پس هستم» در کتاب گفتار در روش،^۲ «هستی» انسان را به مثابه موجودی که در جدال دانستن است تعریف می‌کند، گرچه شناخت کامل کاری عبث است. و به این دلیل است که «سوژه‌گی» پرکاربرد می‌نماید، یعنی چیزی است که کمی از اصطلاح هویت متفاوت است، گرچه هر دو واژه بعضاً به جای همدیگر استفاده شده‌اند. بدین منظور، هویت فرد را می‌توان مجموعه خاصی از رفتارها، اعتقادات و تعهدات کوتاه یا بلندمدت در نظر گرفت که به فرد شخصیت و حالت باثبات یک موجود اجتماعی را می‌دهند، در حالی که سوژه‌گی همیشه به درجه‌ای از تفکر و خودآگاهی درباره هویت اشاره دارد، و هم‌زمان محدودیت‌های زیاد و قید و بندهای غیرقابل شناخت و اجتناب‌ناپذیر را بر توانایی مان در فهم کامل هویت تحمیل می‌کند. سوژه‌گی در حکم یک مفهوم نقادانه از ما دعوت می‌کند تا این پرسش را در نظر بگیریم که هویت چگونه و از کجا سرچشمه می‌گیرد؛ تا چه حدی قابل درک است؛ و تا چه درجه‌ای ما بر آن تأثیر یا کنترل داریم. راس مرفین و سوپریا ری^۳ نویسندگان فرهنگ واژگان ادبی و نقدی بدفورد،^۴ سوژه‌گی را به‌طور مختصر چنین تعریف می‌کنند که سوژه‌گی «به چیزی اشاره

۱. Meditations de Philosophia Prima. تأملات در فلسفه اولی کتابی از رنه دکارت

است که در آن به شرح نظرات خویش راجع به وجود نفس، خدا و هستی پرداخته است. — م.

2. *Discourse on Method*

3. Ross Murfin & Supryia Ray

4. *The Bedford Glossary of Critical and Literary Terms*